

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESAS KOLĒGIJA

Jura Alunāna iela 1, Rīga, LV 1010

Tālrunis: 67830735, 67210274 Fakss: 67830770
e-mail: tiesa@satv.tiesa.gov.lv

LĒMUMS PAR ATTEIKŠANOS IEROSINĀT LIETU

Rīgā

2023. gada 25. aprīlī

Satversmes tiesas 4. kolēģija šādā sastāvā: kolēģijas priekšsēdētājs Jānis Neimanis, tiesneši Artūrs Kučs un Anita Rodiņa, kolēģijas sēdē izskatījusi Satversmes tiesā saņemto [..] (turpmāk – Pieteikuma iesniedzēja) pieteikumu par lietas ierosināšanu (pieteikums Nr. 47/2023),

konstatēja:

1. Pieteikuma iesniedzēja lūdz Satversmes tiesu atzīt:

1.1. likuma “Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937. gada Civillikuma ievada, mantojuma tiesību un lietu tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un piemērošanas kārtību” (turpmāk – Spēkā stāšanās likums) 37. pantu par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 1., 105. un 111. pantam un spēkā neesošu no pamattiesību aizskāruma rašanās brīža;

1.2. Civilprocesa likuma 449. panta pirmo daļu par neatbilstošu Satversmes 92. panta pirmajam teikumam un spēkā neesošu no pamattiesību aizskāruma rašanās brīža.

2. Spēkā stāšanās likuma 37. pants noteic, ka privāts testaments, kas taisīts līdz 2014. gada 30. jūnijam un atbilst šā likuma 30. panta nosacījumiem, tiek atzīts par stājušos likumīgā spēkā, ja testators to iesniedz glabāšanā zvērinātam notāram.

Civilprocesa likuma 449. panta pirmā daļa paredz, ka par blakus sūdzību pieņemtais lēmums nav pārsūdzams, un tas stājas likumīgā spēkā tā pieņemšanas brīdī, izņemot šajā pantā un šā likuma 641. pantā paredzētos gadījumus.

3. Atbilstoši Satversmes tiesas likuma 20. panta piektajai daļai, lemjot par to, vai uz saņemtā pieteikuma pamata ir ierosināma lieta, kolēģija izvērtē, vai:

- 1) lieta ir piekritīga Satversmes tiesai;
- 2) iesniedzējs ir tiesīgs iesniegt pieteikumu;
- 3) pieteikums atbilst Satversmes tiesas likuma 18.–19.³ panta prasībām;
- 4) pieteikums nav iesniegts par jau izspriestu prasījumu;
- 5) pieteikumā ietvertais juridiskais pamatojums vai faktisko apstākļu izklāsts pēc būtības ir mainījies salīdzinājumā ar iepriekš iesniegto pieteikumu, par kuru lēmusi kolēģija.

4. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu Satversmes tiesa izskata lietas par likuma atbilstību Satversmei. Līdz ar to pieteikumā ietvertais prasījums ir piekritīgs Satversmes tiesai.

5. Pieteikuma iesniedzēja apstrīd divu likumu normu atbilstību Satversmei.

Satversmes tiesas likuma 18. panta otrā daļa noteic, ka vairāku aktu apstrīdēšana vienā pieteikumā pieļaujama vienīgi šajā likumā norādītajos gadījumos. Satversmes tiesa ir atzinusi: ņemot vērā Satversmes tiesas procesa ekonomijas principu, atsevišķos gadījumos viena pieteikuma ietvaros var apstrīdēt arī vairāku normatīvo aktu normas, kas regulē savstarpēji cieši saistītus tiesību jautājumus (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2. kolēģijas 2008. gada 29. jūlija lēmumu par lietas ierosināšanu pēc pieteikuma Nr. 75/2008*).

Spēkā stāšanās likuma 37. pants regulē privāto testamentu spēkā stāšanos. Savukārt Civilprocesa likuma 449. panta pirmā daļa regulē par blakus sūdzību pieņemtā lēmuma spēkā stāšanos. Tātad minētajās tiesību normās regulētie tiesību jautājumi ir dažādi un nav cieši saistīti, lai arī aktualizējušies vienā faktiskajā situācijā.

Līdz ar to pieteikums neatbilst Satversmes tiesas likuma 18. panta otrajā daļā noteiktajām prasībām.

6. Papildus kolēģija norāda, ka konstitucionālajai sūdzībai jāatbilst arī citām Satversmes tiesas likuma 18. un 19.² pantā noteiktajām prasībām.

Satversmes tiesas likuma 19.² panta pirmā daļa noteic, ka konstitucionālo sūdzību Satversmes tiesai var iesniegt ikviens persona, kura uzskata, ka viņai Satversmē noteiktās pamattiesības aizskar tiesību norma, kas neatbilst augstāka

juridiska spēka tiesību normai. Savukārt Satversmes tiesas likuma 19.² panta sestās daļas 1. punkts prasa pieteikumā minēto uzskatu pamatot.

No pieteikuma izriet, ka Pieteikuma iesniedzējas vecāmāte 2013. gadā taisījusi privātu testamentu, ar kuru Pieteikuma iesniedzējai novēlējusi nekustamo īpašumu. Pēc vecāsmātes nāves 2021. gadā Pieteikuma iesniedzēja iesniegusi zvērinātam notāram iesniegumu par testamenta atzīšanu par spēkā stājušos un mantojuma – nekustamā īpašuma – pieņemšanu. Tomēr zvērināts notārs atteicies veikt notariālo darbību, jo Pieteikuma iesniedzējas vecāmāte neesot iesniegusi testamentu glabāšanā zvērinātam notāram atbilstoši Spēkā stāšanās likuma 37. pantam. Pieteikuma iesniedzēja iesniegusi tiesā sūdzību par zvērināta notāra atteikumu veikt notariālo darbību, taču pirmās instances tiesa to noraidījusi, kā arī apelācijas instances tiesa noraidījusi blakus sūdzību par pirmās instances tiesas lēmumu. Apelācijas instances tiesas lēmums par blakus sūdzību nav pārsūdzams, pamatojoties uz Civilprocesa likuma 449. panta pirmo daļu.

Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka ar Civilprocesa likuma 449. panta pirmo daļu ir nesamērīgi ierobežotas Satversmes 92. panta pirmajā teikumā ietvertās tiesības uz taisnīgu tiesu. Savukārt ar Spēkā stāšanās likuma 37. pants esot ierobežotas Satversmes 105. pantā ietvertās tiesības uz īpašumu, 111. pantā ietvertās tiesības uz veselības aizsardzību, kā arī pārkāpts Satversmes 1. pantā ietvertais tiesiskās paļāvības aizsardzības princips.

Atbilstoši Satversmes tiesas likumam personas pamattiesību aizskārums ir konstatējams, ja: pirmkārt, personai Satversmē ir noteiktas konkrētās pamattiesības; otrkārt, tieši apstrīdētā norma aizskar personai Satversmē noteiktās pamattiesības (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2021. gada 28. maija lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2020-52-01 13. punktu*).

6.1. Pieteikuma iesniedzēja lūdz atzīt Spēkā stāšanās likuma 37. pantu par neatbilstošu Satversmes 1. un 111. pantam, jo tas aizskarot viņas vecāsmātes tiesības novēlēt savu nekustamo īpašumu.

Konstitucionālā sūdzība visupirms ir individuāls tiesību aizsardzības līdzeklis. Satversmes tiesa ir secinājusi, ka jēdziens “aizskar” ietverts likumā ar mērķi norobežot konstitucionālo sūdzību no *actio popularis* jeb sūdzības vispārības labā (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 22. februāra sprieduma lietā Nr. 2001-06-03 secinājumu daļas 2.4. punktu*). Personas pamattiesību aizskārums Satversmes tiesas likuma izpratnē ir saprotams tādējādi, ka apstrīdētā norma rada nelabvēlīgas sekas tieši pieteikuma iesniedzējam (*sk. Satversmes tiesas 2013. gada 10. maija sprieduma lietā Nr. 2012-16-01 22.1. punktu*).

Pieteikumā norādīts, ka Pieteikuma iesniedzējas vecāmāte, taisot testamentu, vadījās pēc tajā brīdī spēkā esošajām tiesību normām un paļāvās, ka viņas pēdējā griba tiks ievērota. Turklāt Spēkā stāšanās likuma 37. pants neparedzot izņēmumus attiecībā uz personām ar invaliditāti. Proti, Pieteikuma iesniedzējas vecāmāte neesot spējusi izpildīt Spēkā stāšanās likuma 37. pantā noteiktās prasības invaliditātes dēļ.

Tādējādi pieteikums par Spēkā stāšanās likuma 37. panta atbilstību Satversmes 1. un 111. pantam ir iesniegts citas personas – Pieteikuma iesniedzējas vecāsmātes – interešu aizsardzības labad. Pieteikumā nav sniegts pamatojums tam, kādā veidā ar Spēkā stāšanās likuma 37. pantu ir aizskartas tieši Pieteikuma iesniedzējas, nevis viņas vecāsmātes Satversmes 1. un 111. pantā ietvertās pamattiesības.

Līdz ar to pieteikums par Spēkā stāšanās likuma 37. panta atbilstību Satversmes 1. un 111. pantam neatbilst Satversmes tiesas likuma 19.² panta pirmajā daļā un sestās daļas 1. punktā noteiktajām prasībām.

6.2. Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka ar Spēkā stāšanās likuma 37. pantu ir aizskartas viņai Satversmes 105. pantā ietvertās tiesības uz īpašumu.

Satversmes tiesa jau vairākkārt atzinusi, ka Satversmes 105. pants paredz visaptverošu mantiska rakstura tiesību garantiju. Ar „tiesībām uz īpašumu” saprotamas visas mantiska rakstura tiesības, kuras tiesīgā persona var izlietot par labu sev un ar kurām tā var rīkoties pēc savas gribas (*sk. Satversmes tiesas 2015. gada 3. jūlija sprieduma lietā Nr. 2014-12-01 14.1. punktu*). Savukārt ar „īpašumu” šā panta izpratnē jāsaprot vai nu “eksistējošs īpašums”, vai līdzekļi, ieskaitot prasījumus, attiecībā uz kuriem pieteicējs var pamatot, ka tam ir vismaz tiesiska paļāvība uz efektīvu īpašuma tiesību iegūšanu (*sk. Satversmes 2016. gada 21. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2015-21-01 11.1. punktu un 2018. gada 18. decembra sprieduma lietā Nr. 2016-04-03 18.5. punktu*).

Pieteikumā ir vispārīgi norādīts, ka Spēkā stāšanās likuma 37. pants aizskar Pieteikuma iesniedzējas tiesības iegūt nekustamo īpašumu. Tomēr pieteikumā nav sniegts juridiskais pamatojums tam, ka ar Spēkā stāšanās likuma 37. pantu ir aizskartas tādas Pieteikuma iesniedzējas tiesības, kas ietilpst Satversmes 105. pantā ietvertu tiesību uz īpašumu tvērumā. Proti, Pieteikuma iesniedzēja nav pamatojusi, ka viņai būtu radušās tiesības vai tiesiskā paļāvība uz mirušās vecāsmātes nekustamā īpašuma iegūšanu savā īpašumā. Tādējādi pieteikumā nav pamatots, ka ar Spēkā stāšanās likuma 37. pantu ir aizskartas Pieteikuma iesniedzējas kā potenciālās mantinieces tiesības uz īpašumu.

Līdz ar to arī pieteikums par Spēkā stāšanās likuma 37. panta atbilstību Satversmes 105. pantam neatbilst Satversmes tiesas likuma 19.² panta pirmajā daļā un sestās daļas 1. punktā noteiktajām prasībām.

6.3. Pieteikuma iesniedzēja lūdz arī atzīt Civilprocesa likuma 449. panta pirmo daļu par neatbilstošu Satversmes 92. panta pirmajam teikumam. Pieteikumā norādīts, ka liegums pārsūdzēt par blakus sūdzību pieņemto lēmumu kasācijas instances tiesā aizkar viņai Satversmes 92. pantā ietvertās tiesības uz taisnīgu tiesu. Līdz ar to pieteikums par Civilprocesa likuma 449. panta pirmās daļas atbilstību Satversmes 92. panta pirmajam teikumam atbilst Satversmes tiesas likuma 19.² panta pirmajā daļā un sestās daļas 1. punktā noteiktajām prasībām.

7. Turklāt saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 18. panta pirmās daļas 4. punktu pieteikumā ir jānorāda juridiskais pamatojums. Par juridisko pamatojumu Satversmes tiesas likuma izpratnē atzīstama juridiskā argumentācija, kurā pamatota apstrīdētās normas neatbilstība pieteikumā norādītajai augstāka juridiska spēka tiesību normai.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka tiesību uz taisnīgu tiesu būtiska sastāvdaļa ir tiesības uz tiesas nolēmuma kontroli, proti, tiesības pārsūdzēt tiesas nolēmumu augstākā instancē. Tāpēc valsts pienākums ir izveidot tādu tiesību sistēmu un noteikt tādu lietu pārsūdzēšanas kārtību, lai personas varētu efektīvi aizsargāt savas tiesības un likumiskās intereses (*sk. Satversmes tiesas 2014. gada 9. janvāra sprieduma lietā Nr. 2013-08-01 13. punktu*).

Tomēr Satversmes tiesa ir arī atzinusi, ka valstij ir rīcības brīvība noteikt pārsūdzības instances un kārtību, citstarp atkarībā no lietu veida (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 12. marta sprieduma lietā Nr. 2019-11-01 10. punktu*). Tas, ka valsts ir izveidojusi kasācijas instances tiesu, nenozīmē, ka likumdevējam būtu pienākums garantēt ikvienas lietas izskatīšanu kasācijas instancē pēc būtības. Nedz Satversmes 92. panta pirmais teikums, nedz Latvijai saistošās starptautisko cilvēktiesību normas neparedz valstij pienākumu visās lietu kategorijās noteikt personai tiesības pārsūdzēt nolēmumu kasācijas kārtībā (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2013. gada 21. oktobra sprieduma lietā Nr. 2013-02-01 11. punktu un 2018. gada 14. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-23-01 12.1. punktu*). Kasācijas instances tiesai demokrātiskā tiesiskā valstī ir būtiska nozīme Satversmes un tiesību virsvadības nodrošināšanā, tiesību sistēmas attīstīšanā, kā arī personas pamattiesību aizsardzības nodrošināšanā. Šīs instances tiesā izšķirošā nozīme ir nevis pušu interesēm, kas pietiekami aizsargātas, lietu pēc būtības

caurlūkojot pirmajās divās instancēs, bet gan publiski tiesiskajām interesēm. Kasācijas instancē tiek skatīti tikai principiāli tiesību normu interpretācijas un piemērošanas jautājumi (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2018. gada 14. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-23-01 12.2. un 12.3. punktu*).

Pieteikumā vispārīgi norādīts, ka zvērināta notāra rīcība skar mantojuma un īpašuma tiesību jautājumus, kas būtiski ierobežojot pamattiesības un tādēļ zvērināta notāra rīcības tiesiskums esot vērtējams trīs tiesu instancēs. Tomēr, ņemot vērā minēto Satversmes tiesas judikatūru, pieteikumā nav pamatots, ka likumdevējam no Satversmes 92. panta izrietētu pienākums nodrošināt šajā procesā pieņemto apelācijas instances tiesas lēmumu pārsūdzēšanu kasācijas instances tiesā.

Līdz ar to pieteikums par Civilprocesa likuma 449. panta pirmo daļu neatbilst Satversmes tiesas likuma 18. panta pirmās daļas 4. punktā noteiktajām prasībām.

Ņemot vērā konstatēto un pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 20. panta piektās daļas 3. punktu, Satversmes tiesas 4. kolēģija

nolēma:

atteikties ierosināt lietu pēc [..] pieteikuma (pieteikums Nr. 47/2023).

Lēmums nav pārsūdzams.

Kolēģijas priekšsēdētājs

Jānis Neimanis